

Møllerup

Tre nedslag i Møllerups historie

Vilfred Friborg Hansen

Møllerup er marsk Stigs gamle borg.

Marsk Stig blev dømt fredløs som skyldig i mordet på kong Erik Klipping i Finderup Lade ved Viborg Sct. Cæcilienat (22. november) 1286, men dommen har lige siden den faldt året efter mordet været draget i tvivl. Formodentlig var marsken uskyldig og offer for en konflikt mellem kredsen af stormænd omkring kongeslægten og de stormænd, der stod i opposition til dem. Marsken var en magtfuld mand, men ved at dømme ham og hans tilhængere fredløse og konfiskere al deres ejendom, var de effektivt stækkede.

Ordet "marsk" er det samme som "marskal". Kongens marsk var først og fremmest hærfører, men hermed fulgte også andre områder, så man kan opfatte marsken som en slags "førsteminister" ved siden af den anden betydningsfulde embedsmand: drosten.

Det har været almindeligt antaget, at marsk Stig og hans efterkommere hørte til den gamle og indflydelsesrige Hvide-slægt. Dette er dog aldrig bevist, men vi ved, at Aarhus-bispen Peder Vognsen, der stod bag både opførelsen af Aarhus Domkirke og Thorsager Rundkirke omkring år 1200, var en Hvide. Vi kan også se, at der er en forbindelse mellem Aarhus bispestol og Møllerup-området, bl.a. hørte gårdene i både Feldballe og Taastrup under Aarhus bispestol. En gren af Hviderne i Aarhus kan udmærket tænkes at være søgt til Møllerup-området, måske marsken selv, og at have stået bag opførelsen af den første Møllerup-borg.

Møllerups historie er omfattende, så det er nødvendigt at vælge de væsentligste perioder ud, hvis man skal have et overblik. Jeg har valgt tre nedslagspunkter i Møllerups lange og spændende historie: for det første den allerførst kendte tid omkring marsk Stig og hans efterkommere i middelalderen. Marsk Stig hører til sidst i 1200-tallet. For det andet perioden under Knud Gyldenstjerne og Elizabeth Rosenkrantz og deres efterkommere, der bygger det moderne Møllerup i perioden 1680 - 1751. Og for det tredje den nuværende slægt på Møllerup, hvis periode begynder med skibsreder Poul Carls overtagelse af godset i 1920 og ender med Anne Sophie og Stig Gamborg, der ejer godset i dag.

De tre nedslagspunkter:

MIDDELALDEREN: MARSK STIG OG HANS EFTERKOMMERE CA. 1250 – 1425

KNUD GYLDENSTJERNE OG ELIZABETH ROSENKRANTZ, OG EFTERKOMMERE 1680 – 1751

NUTIDEN: FRU KISS CARL, POUL CARL OG EFTERKOMMERE 1920 - NU

I: Marsk Stig, og efterkommere

Den første Møllerup-borg befinder sig i dag under det nuværende Møllerup. Den blev udgravet med økonomisk tilskud af Poul Carl af C. M. Smidt fra Nationalmuseet i 1920-21, og C. M. Smidt kunne slå fast, at de murrester, man fandt, sandsynligvis stammede fra midten af 1200-tallet og således snildt kunne være opført af Marsk Stig. Marskens borg har været trefløjet som det nuværende anlæg, om end bygningerne var en anelse mindre og ikke sammenbyggede.

I samme forbindelse udgravede man en middelalder-teglovn ved Langesø og konstaterede, at den ler og de teglrester, man fandt her, med stor sandsynlighed var de samme som både Møllerup og Feldballe kirke var opført af. Marsk Stig kan altså også have stået bag opførelsen af Feldballe kirke, der også stammer fra 1200-tallet, og som gennem det meste af sin historie var Møllerups godskirke.

Navnet "Møllerup" betyder stedet med de mange møller. Disse møller har ligget langs det vandløb, der også danner voldgraven omkring Møllerup. Det er i dag svært at forestille sig, at dette i dag meget beskedne vandløb i middelalderen har kunnet drive flere møller på sin vej mod havet, men det er ikke desto mindre rigtigt – om end mange af dem sikkert har været ganske små og primitive. Navnene på flere af møllerne er overleveret: Røde Mølle, Nymølle, Stampe Mølle (også kaldt Skovmølle) og Thue Mølle vest for gården i nævnte rækkefølge, Øje Mølle og Mads's Mølle øst for gården. Betegnelsen "Stampen" blev brugt af folk fra Bjødstrup langt op i dette århundrede om et sted ved bækken, hvor Stampe Mølle må have ligget, på gamle kort fra omkr. 1870 afsat tæt på Nymølle. En stampemølle var betegnelsen for en mølle, der "stampede" (pressede, trykkede) det stive vadmelstøj, så det blev brugbart til beklædning.

De fleste ser Møllerup fra landevejen, enten kommende fra Taastrup, Kejlstrup eller Bjødstrup. Hvis man kikker ned mod hovedbygningen, har man lige foran sig ridebanen og til venstre hestestalden og ridehallen – tre ting, der minder om, at der er tradition for at interessere sig for heste på Møllerup. Til højre ligger den tidligere Hubertus Kro, der nu kan lejes til større begivenheder. Bygningen var oprindeligt, da den blev bygget i 1710, studestald, senere forpagterbolig og elevværelser. Bag hovedbygningen ligger parken og i den finder vi også det

tidligere garageanlæg, der i dag er ombygget til en præsentabel "aftægtsbolig" for Lena Lüttichau, hvis datter og svigersøn Anne Sophie og Stig Gamborg har Møllerup i dag. Adgangen til hovedbygningen foregår normalt fra "bagsiden", men som man kan se, er adgang også mulig over broen over voldgraven foran os. Bag os, oppe på skrænten, ligger avlsgården.

Marsken og de fredløse

Om marsken var offer for et justitsmord eller ej, da han blev dømt fredløs for kongemord i 1287, får vi nok aldrig opklaret. Men at han også som fredløs kom til at volde kredsen omkring den nye konge, Erik Klippings søn Erik Menved, store problemer, det ved vi en hel del om. Til marskens ejendom hørte øen Hjelm ud for Djurslands østkyst. Her søgte marsken ud med sine folk, byggede borge og drev falskmøntneri for at undergrave den danske økonomi, og så søgte han forbindelse med den norske konge Erik Præstehader, der som slægtning til den danske konge selv gjorde krav på kongekronen i Danmark.

Figur 1. Maleren Per Kirkeby har i en af sine tidligste værker, fra 1967, givet sin egen fortolkning af mordet i Finderup Lade.

Marsken døde i 1293, men kredsen af fredløse forblev på Hjelm. Det kom til et skrøbeligt forlig i 1295, der bl.a. indebar, at de fredløse eller deres arvinger skulle have deres ejendom tilbage, og derefter skulle marskens søn Anders Stigsen kunne overtage fædrenerven, men kun freden med Norge holdt i længden. Konflikten med de hjemlige fredløse blussede hurtigt op igen, og de fredløse og deres arvinger måtte opgive deres ejendomme og forblev på Hjelm, indtil kong Erik

Menved endelig i 1306 indtog øen og gjorde en ende på de fredløses hærgen på de danske kyster – og i den danske økonomi. Erobringen af Hjelm gav dog også anledning til en opblussen af konflikten med Norge, nu under ”præstehaderens” bror kong Håkon. Et nyt forlig blev indgået et par år senere, og det ser ud til, at Anders Stigsen fik sine ejendomme tilbage igen i 1309. Han udnævnes endog til marsk – måske dog mere af navn end af gavn - men det skulle igen blive en kort fornøjelse.

Oprøret 1313

Konflikten ulmede stadigvæk. I 1313 rejses et stort jysk oprør mod Erik Menved på grund af hans dyre krigspolitik i Nordtyskland og de deraf afledte udgifter, der blev dækket med store ekstra skatteudskrivninger. Blandt oprørerne finder vi – naturligvis, fristes vi til at sige – også Anders Stigsen på Møllerup. Oprøret knuses i blod ved hjælp af de samme dyrt købte nordtyske lejetropper, som var årsag til det, flere af lederne henrettes, og Erik Menved tvinger oprørerne til at opføre fire tvangsborge, der skulle sikre ham kontrol over de oprørske områder. En af disse tvangsborge var Kalø, måske anbragt netop der som en kongelig knytnæve mod Anders Stigsen på Møllerup og bispem i Aarhus, der også havde støttet oprørerne. Hvad angik Anders Stigsen selv, så måtte han nu opleve det samme som faderen, nemlig at få hele sin ejendom konfiskeret til fordel for kongemagten. Anders Stigsen søgte herefter til Sverige og afgav troskabsløfte til den svenske konge.

Kristoffer II og den kongeløse periode 1320-40

Erik Menved døde i 1319, og stormændene benytter lejligheden til at presse den nye konge, Erik Menveds broder Kristoffer, til at underskrive en håndfæstning, der betød betydelige indskrænkninger i hans magt som konge. Han måtte både love at nedbryde de nyopførte tvangsborge og at give stormændenes konfiskerede ejendom tilbage. Det er nu Anders Stigsens søn Stig Andersen, der optræder med kravet på fædrearven – om Anders Stigsen er død eller måske foretrak at blive i Sverige vides ikke.

Men en kendsgerning er det, at Stig Andersen i de følgende år spiller en vigtig rolle i begivenhederne omkring den danske trone. Da den nye konge Kristoffer II efter få år genoptager broderens erobringspolitik i Nordtyskland og i 1325 udskriver en ny ekstraskat, en mark sølv af hver plov ”og lige så meget i flæsk og smør”, melder Stig Andersen sig på partiet af utilfredse stormænd, der søger forbindelse med de to holstenske grever Johan af Plön og Gert af Rendsborg, som Kristoffer efterhånden pantsætter store dele af riget til for at skaffe finansiering af krigspolitikken i Nordtyskland.

Fra 1332 behersker grev Gert – også kaldt ”den kullede (d.v.s. skaldede) greve” – stort set hele Jylland og Fyn og udøver alle kongelige rettigheder med skatteudskrivning og lov og dom her. Johan af Plön behersker Lolland-Falster, Sjælland og Skåne, men viderepantsætter Skåne til den svenske kong Magnus. Stig Andersens samarbejde med grev Gert udmønter sig i, at han i 1333 udnævnes til dennes marsk. Der har dengang været en klar tradition for, at søn fulgte far i de

forskellige tillidshverv, så Stig Andersen har helt givet opfattet det som sin gode ret at få det embede, som hans to forfædre også havde bestridt, i hvert fald i perioder.

Niels Ebbesen og Valdemar Atterdag

I foråret 1340 drager grev Gert op i Jylland med en større hærstyrke for at gennemtvinge inddrivelsen af en ny ekstraskat. Men 1. april samme år bliver han myrdet i Randers af en ung adelssøn Niels Ebbesen.

Grev Gerts arvinger, brødrene Heinrich og Claus, søger herefter forlig med hertug Valdemar af Sønderjylland og junker Valdemar, Kristoffer II's yngste søn, om at sætte denne sidste på den danske trone. Den nye konge skulle straks have Nordjylland i medgift, når han ægtede hertugens søster Helvig, mens han derefter bid for bid, borg for borg, skulle indløse resten af riget fra dets panthavere, begyndende med Kalø Slot, der regnedes for at repræsentere omkring en fjerdedel af de kongelige indtægter i det resterende Nørrejylland.

Blandt forligsmagerne finder vi Stig Andersen, der derfor i den følgende tid støtter den nye konge, der blev kendt som Valdemar Atterdag (1340-75).

Det skulle dog vise sig at blive en kortfattet historie. Allerede først i 1350'erne er Stig Andersen at finde blandt de stormænd, der rejser sig i oprør over kongens systematiske inddragelse af de jorder og borge, som stormændene havde erhvervet sig i den foregående urolige periode. I første omgang indgås et nyt forlig, men da Valdemar Atterdag i 1350'erne fratager Stig Andersen fem sogne i Gjern herred, som han havde fået af grev Gert i den kongeløse periode, er det slut med "kærligheden" mellem kongen og Stig Andersen. 1357 kommer det til åbent oprør mellem en række jyske stormænd, heriblandt Stig Andersen, og kongen. Stig Andersen sender sin søn Ove Stigsen til et forligsmøde med kongen på Sjælland i 1358, men mødet ender resultatløst. På hjemvejen myrdes Ove Stigsen, Niels Bugge fra Hald og Peder Andersen, mens de venter på færgeoverfart til Jylland ved Middelfart. Det var straks almindeligt antaget, at Valdemar Atterdag stod bag det tredobbelte mord, men han sværgede sig fri ved "tylvtered", d.v.s. at han skaffede 12 respekterede mænd, der sværgede på, at han var uskyldig. Men mistanken hang – og hænger – der stadigvæk, og det har den naturligvis også gjort ved Stig Andersen.

Endnu engang lykkedes det dog kongen at slå oprøret ned, og herefter var Stig Andersens "glansperiode" slut.

Nye slægter på Møllerup

Næste gang vi hører om Møllerup, er da hans sønnesøn, sønnen til den myrdede Ove Stigsen, Anders Ovesen, overtager Møllerup efter farfaderens død i 1369. Anders Ovesen indgår ægteskab med Else Holgersdatter Krognos til Bjørnholm, og har derefter de to store nabogodser under sig.

Anders Ovesen dør i 1425, hvorefter enken Else Holgersdatter året efter ægter Otte Nielsen Rosenkrantz på Rosenholm, der samtidig var kongens lensmand på Kalø. Hun bringer Bjørnholm

med sig over i dette ægteskab, mens Møllerup overgår til datteren Inger, der var gift med Jacob Flemming.

Derefter følger nogle generationer, hvor Møllerup ofte går gennem "spindesiden", altså kvindesiden, så slægtsnavnene skifter. Vi kan i den følgende periode se adelsnavne som Flemming, Viffert, Kaas, Bille og i 1600-tallet Gyldenstjerne som ejere af Møllerup.

Nogle af disse Møllerup-ejere har efterladt sig spor i Feldballe kirke i form af donationer eller ligsten. F.eks. har ægteparret Anne Juul og Hartvig Kaas skænket både altertavlen, prædikestolen og en prægtig togrenet alterlysestage til kirken, og deres ligsten med legemsstore reliefbilleder er indmuret i korets nordvæg.

II: Knud Gyldenstjerne og Elizabeth Rosenkrantz, og efterkommere

Vores næste nedslag i beretningen om Møllerups historie bliver Gyldenstjerne og deres efterkommere. Den første af disse på Møllerup er Predbjørn Gyldenstjerne fra midt i 1600-tallet, og efter hans død omkring 1680 arver hans søn, den unge Knud Gyldenstjerne, Møllerup. I samtiden beskrives han som "en statelig og smuk mand, i skikkelse et hoved højere end folket".

Måske var det derfor, Knud Gyldenstjerne i 1680 kunne forlove sig med Elizabeth Rosenkrantz fra det store nabogods Rosenholm.

Et godt parti, utvivlsomt. For Knud Gyldenstjerne var det så godt, at han ikke fandt, at han kunne byde en Rosenkrantz-brud ind på marsk Stigs gamle middelalderborg, der formodentlig endnu har stået som en gammel middelalderborg med metertykke mure og små glughuller som vinduer.

Knud Gyldenstjerne rev resolut hele herligheden ned og byggede et nyt Møllerup op, nemlig den hovedbygning, vi ser foran os i dag. Godt nok var den i bindingsværk dengang og har dermed taget sig noget anderledes ud, men stort set taler vi om den samme bygning.

Men somme tider er skæbnen grum. Næppe havde Knud Gyldenstjerne budt sin unge brud velkommen i de nye og tidssvarende omgivelser, før han døde, kun 30 år gammel.

Få måneder efter fødte Elizabeth Rosenkrantz parrets første – og altså også sidste – barn, datteren Hilleborg.

Elizabeth Rosenkrantz styrede i de følgende år Møllerup som enke. Men i 1695 indgik hun et nyt ægteskab med Joachim Schack på Sneumgaard i Sydvestjylland.

Også dette ægteskab blev dog kortvarigt. Fem år senere døde Joachim Schack, og Elizabeth Rosenkrantz vender tilbage til Møllerup. Og herefter bliver hun, hvor hun er, indtil hun dør en snes år senere, i 1721.

Elizabeth Rosenkrantz

I perioden fra 1700 til 1721 sætter Elizabeth sit præg på Møllerup og omgivelserne. Hun var en stærk og myndig kvinde, men derudover var hun from og som ældre tydeligt optaget af tanken om den ikke så fjerne død. Temaet "memento mori" – husk, at du skal dø – var meget oppe i tiden, og bestemt også hos enken på Møllerup. Vi finder i Feldballe kirke en for en landsbykirke usædvanlig flot barok udsmykning med triumfbue og slyngede træsjøler, træstatuer af bibelske figurer, samt våbnene for Elizabeth Rosenkrantz og hendes to ægtemænd, Gyldenstjerne og Schack.

Endnu mere overvældende er det at gå gennem de kunstfærdige barokporte ved siden af alteret og om bag alteret. Her møder man store træudsmykninger med vers, forfattet af Elizabeth Rosenkrantz selv, og alle kredser de om motivet døden og menneskelivets korthed. Desuden

Figur 2. Feldballe kirke, koret.

finder man et stort mønster af adelsvåben, sat sammen på kryds og tværs. De illustrerer Elizabeth Rosenkrantz og hendes to ægtemænds forfædre og ægteskaber – en eneste stor slægtstavle, med andre ord.

Enken på Møllerup havde dog også andre og mere jordnære tanker, nemlig uddannelsen af almuen. Hun byggede en skole ved indgangen til kirken – bygningen står der endnu, og den fungerede som skole til op i 1800-tallet og har derefter bl.a. været fattighus. Også i Kejlstrup og Nødager lod hun bygge en skole til almuebørnenes undervisning. Modellen var klart nok taget fra rytterskolerne på de kongelige ejendomme i samme periode, men alligevel må vi kalde Elizabeth Rosenkrantz's indsats på dette område særdeles fremsynet og forud for sin tid.

Knap så lystigt var det, at hele stald- og avlsgården på Møllerup brændte ved en mordbrand i 1709. Kusken var blevet myrdet og for at slette sporene af udåden, lod morderen hele gården gå op i flammer. Man reddede med nød og næppe den nye hovedbygning.

Avlsgården genopførtes, og de fleste af de bygninger, vi ser derovre på bakken i dag, stammer fra denne genopførelse. Det samme gælder fløjen øst for ridebanen, der opførtes som studestald og senere blev kostald, og endnu senere forpagterbolig og elevværelser, for så at ende som Hubertuskroen, som den delvist er endnu i dag. Og fløjen vest for ridebanen, der opførtes som hestestald og har været det lige siden.

Trollerne

Elizabeth Rosenkrantz's datter Hilleborg giftede sig med Christian Trolle, men heller ikke dette ægteskab havde skæbnen tilmålt mange år. Christian Trolle døde i 1709, så da Hilleborg overtog Møllerup efter Elizabeth Rosenkrantz's død i 1721, blev det fra den ene enke til den anden, idet Hilleborg på det tidspunkt allerede havde siddet enke i 12 år. Året efter overtagelsen lod Hilleborg den nuværende vestfløj opføre.

Efter Hilleborgs død overgik Møllerup til sønnen Knud Trolle. Han lod den nuværende østfløj opføre i 1743, og han lod hovedbygningen skalmure i 1751. Dermed havde Møllerup stort set fået det udseende, vi ser for os i dag. Væsentligste forskel var en portgennemkørsel i hovedbygningen, ligesom det nuværende lille tårn midt på bygningen er en senere tilføjelse. Knud Trolle døde i 1760 og hans enke Birgitte Restorff i 1790. 30 år mere med enkestyre – dermed var Møllerup i to tredjedele af århundredet styret af en enke.

Møllerup i kløerne på en godsslagter

Før vi bevæger os til det tredje og sidste nedslag skal vi lige have et lille mellemspil på godt et århundrede med, hvor Møllerup oplever en noget stormomsust periode.

1790 gik godset, nu med Bogensholm, i arv til Frederik Wilhelm Rosenkrantz og en anden, som han udkøbte. Men åbenbart kun for at sælge begge gårde. I 1796 sætter han Møllerup på auktion, og det bliver købt af birkedommer Morten Leemeier – den samme, som få år senere køber Kalø – og

landvæsenskommissær Rasmus Müller. Snart er Müller dog eneejer, og han sælger i 1799 Møllerup til sin søn, Erik Chr. Müller i Aarhus, der var kendt som "godsslagter". Han købte godser op, udstykkede dem og solgte dem videre styk for styk og tjente på den måde betydelige summer.

Det viste sig, at Møllerup var tiltænkt samme skæbne. Knap var godset købt, før Müller sælger alt fæstegodset fra. Også selve hovedparcellen formindskes ved udstykninger. Til gengæld var man nu med Napoleonskrige, statsbankerot, tabet af Norge og dermed tabet af kornsalget til Norge, og derefter de elendige landbrugskonjunkturer efter at soldaterne var vendt hjem til ploven og sørgede for flere landbrugsvarer, nået til en periode, hvor priserne på landbrugsvarer og derfor også landbrug sank katastrofalt, og hvor det stort set ikke var til at skaffe købere.

Da Erik Chr. Müller dør i 1827 er boet insolvent. Møllerup købes efter auktion billigt af ejeren af Skæring Munkegaard, Rasmus Schmidt.

En snu forpagter

Efter Rasmus Schmidt kom Møllerup igen i adelig besiddelse, idet det overgik til greve Frederik Ahlefeldt-Laurvig, og efter ham og hans enke Louise de Neergaard i 1900 til sønnen Frederik Wilhelm Ahlefeldt-Laurvig.

Denne sidste var cand. polit., men det var jo ikke en garanti for at være en dygtig godsejer. I 1907 antog han den store indre-missionske handelsmand Chr. Vester som forpagter, og han lånte efterhånden så mange penge af forpagteren, at de to til sidst i god samdrægtighed kunne konstatere, at han lige så godt kunne lade forpagteren overtage hele godset. Som sagt, så gjort, prisen aftaltes til 485.000 kr., og fra 1915 hed ejeren af Møllerup Chr. Vester.

Men nu var Chr. Vester jo ikke handelsmand for ingenting. Tidspunktet var midt under Første Verdenskrig, og priserne steg voldsomt, ikke mindst på landbrug, hvor der var gode penge at hente ved salg af fødevarer til de krigsførende parter, jf. udtrykket "gullaschbaroner". Chr. Vester kunne snart se en fordel i at sælge Møllerup, og i 1918 solgte han det med en pæn fortjeneste for 1,3 mill. kr. til skibsreder V. Müller.

Fortjenesten alene var altså på over 800.000 kr. En svimlende sum dengang. Noget tyder på, at det fik nogle tanker i gang hos den indre-missionske handelsmand. I hvert fald skal han have sendt Møllerups tidligere ejer grev Ahlefeldt-Laurvig en check på 80.000 kr. for at greven kunne få en andel af fortjenesten.

En lidt usædvanlig fremgangsmåde – hvis det er sandt. Men Chr. Vester var på mange måder en utraditionel mand. Skæbnen var ham dog ikke gunstig i den sidste ende. Han blev et offer for den begyndende krise i 1930'erne og efter sigende også for sin tillid til en bankmand, som han overlod kontanter til så at sige i bunkevis, utalte bunker. Fra 1928 sad han og hustruen på aftægt i et hus, der tilhørte deres datter og svigersøn på Benzonsvej i Kolindsund. Vester døde 77 år gammel i 1940.

III: Poul og Kiss Carl, og efterkommere

Den nye ejer af Møllerup begyndte straks en række byggearbejder på godset, men ikke desto mindre solgte han blot to år senere, i 1920, Møllerup til en skibsreder-kollega, Poul Carl. Dermed gik Møllerup ind i en helt ny periode.

Poul Carl tog straks efter overtagelsen af Møllerup fat på en større ombygning og restaurering, og han fik Nationalmuseet ved C. M. Smidt, Kalø Slotsruins udgraver, til at foretage udgravning i hovedbygningens fundamenter. Her fandt Smidt frem til den oprindelige middelalderborg, der tidsmæssigt udmærket kunne være opført af marsk Stig.

De mest markante ændringer ved Poul Carls ombygning var, at portgennemkørslen gennem hovedbygningen forsvandt, og at der opsattes et lille tårn midt på hovedbygningen. Dermed fik hovedbygningen det udseende, den har i dag.

Fru Kiss Carl

Poul Carl døde under en rejse til Frankrig lige før Anden Verdenskrigs udbrud i 1939. Han blev begravet i et mausoleum i Abildhoved, den lille skov lige sydøst for hovedbygningen. Her er senere også hans hustru fru Kiss Carl og deres barnebarn Flemming Lüttichau gravsat.

Fru Kiss Carl overtog styret på Kalø efter ægtemandens død, og det gjorde hun både myndigt og højlydt. Hun var ikke bange for at kommandere med folkene og give klar besked, både når hun var tilfreds, men måske især når hun var utilfreds med deres indsats. Hun forblev ejer af Møllerup indtil 1967, hvor barnebarnet Flemming Lüttichau tog over.

I første omgang meldte der sig dog nogle helt andre jordnære problemer, idet Møllerups hovedbygning blev konfiskeret af tyskerne, da de i 1944 tog fat på bygningen af Tirstrup flyveplads. Fruen blev brutalt jaget ud af sin egen hovedbygning, og over for tyskerne hjalp det ikke hverken at protestere eller råbe højt. I resten af krigen var fru Kiss Carl forvist til en lejlighed, der blev indrettet i enden af hestestalden.

”Fruen”, som hun kaldtes og tiltaltes i det daglige, var en dygtig og anerkendt dressurrytter, og hestene var absolut hendes hovedinteresse. Hun drev eget stutteri og indkøbte ind imellem dyre avlsheste fra udlandet. Hendes heste var med i alle de toneangivende væddeløb i landet, og i nærmeste udland med, for den sags skyld. Stillingen som stuttermester på Møllerup var omgærdet med stor respekt, og kun de bedste beridere blev antaget på Møllerup. Den store hestestald, ridehallen og ridebanen vidner stadigvæk om Møllerups fortid som centrum for hesteavl og hestedressur.

Fruen på Møllerup – en personlighed

Der går rigtig mange historier om fru Kiss Carl og hendes ”regimente” på Møllerup. Hun var en personlighed, det ikke var til at komme udenom.

Det kunne undertiden være svært at følge Fruen i alle hendes ideer og påfund, for de var ikke alle sammen helt almindelige. Og hvis man som ansat på Møllerup ikke kunne "stå for mosten", så var det bare ud af vagten. Til gengæld var det sådan, at hvis man ikke bare snakkede Fruen efter munden, men turde gå i dialog med hende, og hvis man gjorde som der blev sagt og gjorde det godt, så kunne man have en rigtig god tilværelse på Møllerup. Det betød, at der efterhånden på godset opstod en trofast medarbejderskare, der blev på stedet årti efter årti, i flere tilfælde endda i generation efter generation.

Figur 3. Det moderne Møllerup, fotograferet fra parkside. Billedet er taget af den senere "hotelkonge" Erik Gram Sørensen, der begyndte sin "karriere" som rideknægt på Møllerup.

De folk, der kunne samarbejde med Fruen, fremhævede, at hun var fuldstændig regulær i den forstand, at hun sagde tingene ligeud, og man vidste altid, hvor man havde hende. Når hun nærmede sig et sted, hvor folkene arbejdede, "larmede" hun altid godt i forvejen, så hun aldrig kom bag på nogen og folkene fik tid til at indstille sig på hendes ankomst.

Til Fruens "særheder" hørte interessen for dyr, ikke alene heste, men også "eksotiske" dyr som papegøjer, æsler, sorte svaner m. fl. Der gik en flok æsler frit rundt på Møllerup og fandt føden, hvor de ville, og der var sorte svaner i voldgraven. Fruen havde en tam papegøje, der havde det med at slippe fri og nyde friheden i parken, hvor den satte sig i et af de højeste træer og råbte: "Hold kæft! Hold kæft!" I sådanne tilfælde var der kun én, der kunne få fat i fjerkræet, og det var chauffør Nielsen, der i det hele taget havde en særlig position i hierarkiet på godset. Han var foruden bilkender også vinkender og var den, man hentede ind som ekspertise, når der skulle

vælges vine til særlige lejligheder. Han boede i en komfortabel lejlighed oven på den store garage, der i dag er ombygget til aftægtsbolig for Lena Lüttichau. Og så var han altså den eneste, papegøjen havde tilstrækkelig respekt for til at stige ned fra det høje og lade sig indfange til fornyet fangenskab.

Når Fruen kom ind til købmand Kjerrumgaard i Rønne for at handle ind, veg alle kunder som en selvfølge til side, så hun kunne komme frem og få, hvad hun havde brug for. Det tog Fruen også som en selvfølge.

Næste generation: Lüttichau

En gren af den gamle adelsfamilie Lüttichau fra Tjele havde i begyndelsen af 1900-tallet via ægteskab fundet vej til godset Rohden ved Vejle. Folmer von Lüttichau fra Rohden blev i 1924 udnævnt til godsinspektør på Kalø.

Jeg gætter på, at det er i denne forbindelse, at han er kommet på nabogodset Møllerup, og her har kastet sine øjne på husets unge datter Ingeborg. De to blev gift og fik sønnen Flemming.

Da fru Kiss Carl i begyndelsen af 1960'erne begyndte at føle, at tiden var kommet til næste generations overtagelse af Møllerup, spurgte hun barnebarnet Flemming von Lüttichau, om ikke han kunne tænke sig at overtage godset.

Det blev i første omgang til en aftale om, at Flemming von Lüttichau og hans unge hustru Lena, der på dette tidspunkt var 19 år gammel, skulle forpagte Møllerup. Det skete fra 1962 og Lena og Flemming Lüttichau flyttede ind i forpagterboligen i den tidligere kostald, der for længst var ombygget til elevværelser og forpagterbolig.

Her overtog Lena Lüttichau ansvaret for en husholdning på 30 – 40 mennesker, og det var i sig selv en udfordring for en pige på den alder. Den største udfordring var dog nok, at svigermormor blandede sig godt og grundigt i alt, præcis som hun altid havde haft for vane.

Nu var Lena Lüttichau ikke uforberedt på denne situation, så med en god portion diplomatisk sans lykkedes det hende at manøvrere igennem. Det gik så tilpas godt, at Lena og Flemming Lüttichau fem år senere, i 1967, kunne overtage Møllerup som ejere.

Men Fruen blev boende i hovedbygningen, og Flemming Lüttichau var klar over, at det på trods af hans bedstemors utallige opfordringer ikke ville gå, at han og Lena flyttede ind i hovedbygningen. Fruen har måske følt det som et mildt pres for at flytte ud – i hvert fald flyttede hun med hele sit stutteri til Gavnø ved København to år senere. Dermed var generationsskiftet endelig gennemført.

En ny hverdag på Møllerup

Fru Kiss Carl blev dog hurtigt træt af København, så et par år senere købte hun en større villa i Kejlstrup og flyttede tilbage til egnen. Her kom hun imidlertid for skade at fælde så mange af de store træer, at hun ikke mere havde lyst til at bo i dette "Blæsenborg". Så gik turen tilbage til

København. Men igen blev hun træt af hovedstaden og flyttede tilbage til hovedlandet, nu til en nyindkøbt villa i Vrinnars. Her døde hun 97 år gammel i 1981. Dermed var en markant personlighed - en af den slags, vi ikke mere oplever mange af, faldet bort.

Lena og Flemming Lüttichau drev godset videre dels som traditionelt landbrug med de i alt 385 ha. dyrket jord, dels ved at finde de nicher, der kunne skabe den ekstra indtægt, der gjorde det muligt at vedligeholde de mange historiske bygninger.

Til disse nicheindtægter hørte jagterne. Der blev afholdt store "Hubertus-jagter" om efteråret, og det kombineredes med fasanopdræt, så det sikredes, at der altid var noget at skyde.

Desuden ombyggedes den gamle øst-staldfløj til en fornem herregårdskro under navnet "Hubertus Kroen". Driften af denne kombineredes med opdræt af perlehøns, der så serveredes som kroens særlige kendetegn. Kroen blev drevet ved forpagter. Hubertus Kroen blev både kendt og populær.

Hestestalden udlejedes til forskellige. I en periode var den vinterkvarter for Cirkus Schumann. En moderne ridehal blev tilføjet. Den fine udendørs ridebane stod jo i forvejen til rådighed. I perioder har der også været drevet rideskole.

Flemming Lüttichau arvede i 1965 fædrengodset Rohden ved Vejle og drev derefter de to godser samlet. I 1987 lejede datteren Anne Sophie og hendes mand Stig Gamborg sig ind på Rohdens hovedbygning med deres firma, der havde slået sig på handelsforbindelser til Kina.

Flemming Lüttichau blev hofjægermester og kammerherre, og Lena Lüttichau var i en halv snes år dronningens hofdame. De tætte forbindelser til kongehuset førte til en del kongelige besøg på Møllerup.

Anne Sophie og Stig Gamborg

I 2002 var tiden kommet til næste generationsskifte. Lena og Flemmings ældste søn, Frederik, overtog Rohden – og solgte den få år efter til Anders Kirk Johansen fra Lego-familien og købte for indtægten tre godser – Engestofte, Søholt og Ulriksdal - på Lolland. Anne Sophie og Stig Gamborg overtog Møllerup. Yngste datter havde i forvejen sammen med sin ægtemand Michael Tetzlaff overtaget den tidligere forpagtergård under Møllerup, Eriksminde, men solgte den tilbage til Møllerup og overtog i stedet Nørre Holmgaard i Vestjylland.

Anne Sophie og Stig flyttede med deres firma fra Rohden til Møllerup. Der blev indrettet gods- og firmakontor på loftet af den gamle hestestald. Efterhånden kommer ca. halvdelen af indtægterne til vedligeholdelse af bygningerne fra firmaet, der i øvrigt har udvidet aktiviteterne betydeligt og nu ikke mere specifikt har focus på Kina. Man har således gang i et spændende projekt med udvikling af isoleringsmåtter af naturprodukter, og maskinen hertil optager hele den store agerumslade på avlsgården.

"Garagenborg"

Den gamle garage bagerst i parken blev indrettet til "aftægtsbolig" for Lena og Flemming Lüttichau. Da dronningen under en sammenkomst hørte, at de var kommet til at bo i den gamle garage, udbrød hun: "Jamen, min tidligere hofdame kan da ikke bo i en gammel garage. Jeg døber den hermed "Garagenborg". Og det har bygningen så uofficielt heddet lige siden.

Man kan i øvrigt forvise sig om, at der faktisk er kommet en statelig bolig ud af den gamle garage. De fire store porte ind til de fire bilgarager er blevet til store, flotte vinduespartier i bygningen, og da der tidligere var hele to lejligheder på førstesalen, vil man forstå, at der også pladsmæssigt er blevet lidt af en "herskabsbolig" ud af det. Og bygningen passer sig med sine gule mure flot ind i Møllerups helhed.

Desværre døde Flemming Lüttichau i foråret 2012, så nu bor Lena Lüttichau alene i "Garagenborg".

Slægt følger på slægt...

Anne Sophie og Stig Gamborg har fire børn i alderen 14 – 22 år, tre drenge og en pige. Som Anne Sophie Gamborg siger: "Jeg håber, at næste generationsskifte kommer til at foregå lige så udramatisk som det generationsskifte, vi selv oplevede. Man er selvfølgelig som beboer af et gods med en så lang historie bag sig bevidst om, at man er et led i en lang slægtskæde, og at man kun for en periode har fået lov at forvalte arven, og at man har en forpligtelse til at passe på den og til sin tid levere den uskadt og tilpasset en ny tids krav videre til næste generation".

Vilfred Friborg Hansen, skrevet til hjemmesiden 2014